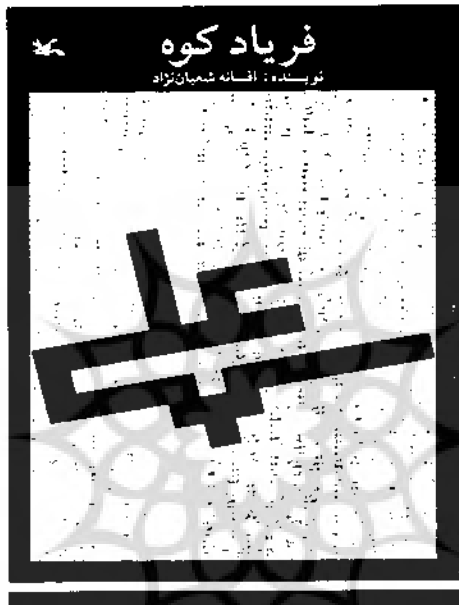

عنصر پندار در نماهایی از واقعیت

○ سیدعلی محمدریفی

- عنوان کتاب: فریاد کوه
- نویسنده: افسانه شعبان نژاد
- ناشر: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
- نوبت چاپ: دوم
- شمارگان: ۱۰۰۰۰ نسخه
- تعداد صفحات: ۸۴ صفحه
- بهای: ۱۷۰

گوشه گوشه زندگی مردی باشد که در دو موقعیت متفاوت، دو چهره متضاد از خویش نشان می‌دهد؛ مصداقی از این بیت:

غرند در مضاف ستم‌پیشه هم‌چو رعد

گرینده در برابر مظلوم هم‌چو بید
بنابراین، عنوان کتاب باید گویای این دو جنبه متضاد باشد. ترکیب «فریاد» و «کوه» آمیزه‌ای از خشم و صلابت است و نیمرخ دیگر چهره این شخصیت تاریخی را در تاریکی نگه می‌دارد. بنابراین، بهتر بود عنوان کتاب آمیزه‌ای از دو واژه باشد؛ یکی بیانگر خشم و صلابت و شکوه و دیگری گویای مهربانی و نرمی و لطافت و زیبایی. ○ نمای نزدیک

توجه به نکاتی که در پی می‌آید، می‌توانست کتاب را از لحاظ محتوا بهبود بخشد و از کاستی‌های موجود آن بکاهد:

○ ۱. در ص ۷، در توصیف زمان تولد علی (ع) می‌خوانیم: «بهار نبود و بهار بود.» نگارنده فرصت نکردم براساس جدول‌های تطابق تاریخ‌های قمری، شمسی و میلادی، مشخص کنم که ۱۳ رجب سال ۱۲ پیش از بعثت (مشهورترین زمان تولد حضرت) در کدام یک از ماه‌های خورشیدی قرار داشته تا معلوم شود که آن هنگام در فصل بهار بوده است یا نه. اما توجه به این اطلاعات تقویمی، برای کسی که می‌خواهد به توصیف زمان و مکان وقایع تاریخی بپردازد، ضروری است.

○ ۲. در ص ۸، به این موضوع اشاره شده که صدای ناله فاطمه - مادر علی (ع) - از داخل کعبه شنیده می‌شده است. اگر نویسنده کتاب مستندی برای نقل این مضمون ارائه کند، بسیار به جاست؛ زیرا به طور طبیعی و به نقل روایت‌هایی چند درباره تولد این انسان‌های الهی که حتی به مدد فرشتگان و زنان بهشتی صورت می‌پذیرد، مادر به هنگام زادن فرزند، آن درد معمول را نمی‌کشد. افزون بر این، بعید است از دیوارهای کعبه که با سنگ ساخته شده و ضخیم است، صدای ناله‌ای به بیرون منتقل شود. گزارش نیز از این نیامده است که این انسان‌ها به هنگام تولد، مانند کودکان دیگر فریاد بکشند... و دیگر تفاوت‌هایی که زندگی پنهان پیامبران و معصومان بادیگران دارد و پذیرش آنها برای انسان‌های اواخر قرن بیستم که پیشرفت‌هایی در دانش‌های فراحسی دارند با اندکی تأمل، دشوار نیست. بنابراین، بهتر است که در نقل این‌گونه حوادث تاریخی، به ویژه بخش‌های بحث‌برانگیز آن وارد توصیف جزئیاتی نشویم که شواهدی در متون ندارد یا شواهدی دیگر خلاف آن را می‌گوید.

○ ۳. در صفحات ۹ و ۱۰، پس از نامگذاری «علی» از سوی پدر و مادر، می‌خوانیم که صدایی از آسمان به گوش می‌رسد که خواننده، نام آن حضرت را از نام خود مشتق ساخته است. اما آنچه در نقل این ماجرا در تاریخ آمده، این است که این ندا پیش از نامگذاری بوده و پدر و مادر، پس

امیرمؤمنان، از ولادت تا شهادت می‌پردازد. عنوان‌ها نیز کمابیش همانند عنوان یک قطعه ادبی، بار عاطفی خود را دارند.

فصل اول. به شادی پرستوها؛ درد شیرین / جیک‌جیک گنجشک‌ها / من علی را می‌خواهم / زلال‌تر از زمزم / دریاچه‌ها / من یار تو هستم / به آرامی نسیم / ستاره‌ای در خانه علی / زیر یک سقف / به شمری پرستوها.

فصل دوم. ساریبان؛ اشک احد / برنده‌تر از شمشیر / پسر عجیب / ساریبان.

فصل سوم. بوی غم؛ بغض مدینه / جدایی / بعد از غروب / بوی غم؛ بوی دوری / پرنده در قفس.

فصل چهارم. فریاد در چاه؛ رویش کاخ‌ها / آخرین پناه / آشنای کوچ‌ها / دوستان دیروز، دشمنان امروز / یک چاه، اشک.

فصل پنجم. غدیر گرمی به کند؛ کندوی برآشفته / دل‌های قفل شده / نسیم دیگر طراوت نداشت.

فصل ششم. فصل کوچ؛ گردباد / در ساحل رود / شاخه‌های بی‌آواز / فریاد مرغابی‌ها / فصل کوچ.

کتاب، اثری بس آموزنده است و جز در مواردی که بر خواهیم شمرد، خالی از کاستی‌های جدی است.

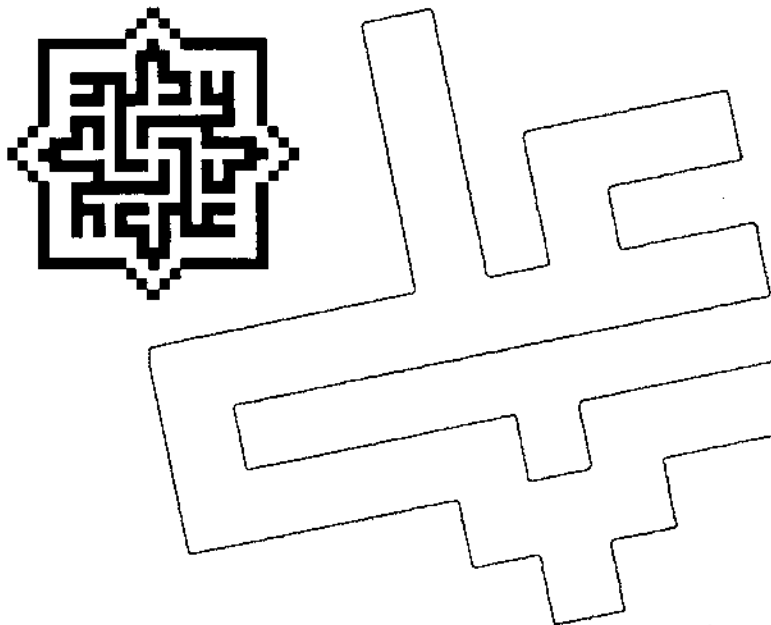
○ عنوان

کتاب فریاد کوه، می‌خواهد عهده‌دار ارائه تصویری از

«در تاریخ شخصیت‌هایی وجود دارند که هریک به لحاظ دارا بودن ویژگی خاصی، برجسته بوده‌اند و بازکردن زوایای آن ویژگی، کاری دشوار نیست. اما سخن گفتن از علی (ع)، یار رسول خدا، همسر فاطمه، پدر بهترین اهل بهشت بسیار دشوار است. او که در علم، هنر، جوانمردی، ایمان، صبر و شجاعت برترین مرد است؛ او که در میدان جنگ، شجاع خشمگینی است که دشمن از به یادآوردن ذوالقارش بر خود می‌لرزد و شب هنگام، مهربانی است که بیچارگان و یتیمان، در انتظار دیدارش لحظه‌ها را می‌شمارند؛ او که با تمام عظمتش، در برابر خدا ذوب می‌شود و بعد از رسول خدا، بهترین اهل زمین است.

فریادکوه، نگاهی گذرا به زندگی این کوه صبر، این مرد بزرگ تاریخ است تا نوجوانان... با سرگذشت علی(ع)... آشنا شوند. هدف در این کتاب، بیان تاریخ اسلام نبوده است، بلکه گوشه‌هایی از تاریخ اسلام که نقش علی (ع) در آن... محوری بوده، بیان گردیده است.» از مقدمه نویسنده در آغاز کتاب

فریادکوه، کتابی است احساس برانگیز و تأثیرگذار که با قلمی زیبا، روان، توصیفی و شاعرانه نوشته شده است. کتاب دارای ۶ فصل و هر فصل شامل عنوان‌هایی است. هر عنوان به تصویرسازی صحنه‌ای از زندگی

این که علی (ع) خادمه‌ای برای کار خانه و نگهداری بچه‌ها استخدام می‌کند، وظیفه آن حضرت است، اما اگر فاطمه (س) می‌خواهد خود نیز بخشی از کار درون منزل را به عهده بگیرد، لطفی است که به خدمتگزار دارد یا کمکی است که می‌خواهد به علی (ع) کند

کند. این امر کاملاً شخصی است و در آن چارچوب حقوقی معنی می‌یابد.

غرض از همه اینها، این که توجه لازم به زمان و مکانی که در آن می‌نویسیم و میزان اطلاعات مخاطبانمان، به ویژه دختران جوان، نسبت به برخی مسایل حقوقی زن در اسلام و بهره‌گیری از پژوهش‌های نقادانه تاریخی و حقوقی، برای نگارش تاریخ اسلام و معرفی اسوه‌ها برای جوانان و نوجوانان و حتی کودکان ضروری است. در غیر اینصورت، گاه زبان‌هایی جبران‌ناپذیر به آنها وارد خواهد آمد.

۸ O تولد امام حسن (ع) در سال سوم و میلاد امام حسین (ع) در سال چهارم هجری بوده است. جنگ احد نیز به سال سوم هجرت رخ داده است. در ص ۲۷ کتاب، از تولد این دو امام سخن گفته می‌شود و بلافاصله پس از آن، جنگ احد می‌آید. این ترتیب می‌تواند چنین توهمی را ایجاد کند که امام حسین (ع) پیش از ماجرای احد، به دنیا آمده است.

۹ O در ص ۲۹، عبارت «لافتی الا علی لاسیف الا ذوالفقار» به همین صورت مشهور و موزون ذکر شده و به جبریل نسبت داده شده است که درست نیست. نقل‌های تاریخی، آن را به صورت: «لا سیف الا ذوالفقار و لافتی الا علی» از جبریل روایت می‌کنند.

۱۰ O در ص ۳۸، در بخشی از توصیف درگذشت پیامبر (ص) می‌خوانیم: «کسی در آسمان انتظارش را می‌کشید و صدایش می‌کرد. محمد (ص) به سوی خدا رفته بود.»

در این‌جا عبارت «کسی در آسمان» براساس اعتقادات اسلامی برای «خدا» مناسب نیست.

۱۱ O در ص ۴۳ از زینب و ام‌کلثوم، در ماجرای مرگ مادر، سخن به میان می‌آید که برای نخستین بار در کتاب است. بهتر بود پیش از این، ذکری از این دو فرزند علی (ع) به میان می‌آمد.

۱۲ O برای مزید اطلاع، بد نیست در این جا گفته شود که در بقیع بودن پیکر حضرت فاطمه (س) (مضمون ص ۴۴) محل اختلاف است. نقاط و شواهد دیگری نیز گویای این است که آن حضرت، در خانه خویش دفن شده و بقیه ماجراهای مربوط به تشییع جنازه و صورت‌هایی شبیه قبر که امیرمؤمنان ساخته بود، برای راه گم کردن دشمنان آن بانو و مخالفان خاندان پیامبر (ص) بوده است.

برعهده بگیرد، همانند یک کارمند، اجرت‌المثل یا مزد یا حقوق آن را دریافت کند. از سوی دیگر زن، چیزهایی به عنوان نفقه یا خرجی از شوهر خود می‌گیرد که تنها برای خورد و خوراک و پوشاک و عطر و آرایش و نظافت و مایحتاج شخصی خود او، در حد معمول و آبرومند است. خانه و اسباب خانه را نیز شوهر در اختیار او می‌گذارد. علاوه بر این‌ها، زن می‌تواند در همان آغاز ازدواج، مهریه خویش را از شوهر بگیرد. با این حساب، اگر زنی خانه‌دار نباشد، با کار اقتصادی بر روی مهریه خود، می‌تواند صاحب‌داری و مکتب و خانه شخصی شود و اگر خانه‌دار باشد، پس از دریافت چیزی حدود ۱۰ تا ۲۰ سال به عنوان اجرت‌المثل، دارای خانه و زندگی و ثروتی برای خود بشود و دیگر نیازی به ارث شوهر نداشته باشد. به همین علت است که ارث زن از پدر یا مادرش، در اسلام، نصف مرد و ارث وی از شوهرش، یک هشتم است و حقوقی دیگر که مرد دارد.

نکته مهم‌تر این که ما در کشوری زندگی می‌کنیم و قلم می‌زنیم که به سبب برخی فرهنگ‌های غلط بومی و به دلیل بی‌توجهی به نیمی از مسایل حقوقی میان زن و شوهر در اسلام، زنان ما پس از یک عمر زندگی، به فرض دوستانه و عاشقانه در خانه شوهر و کار برای همسر و فرزند، پس از مرگ شوهر خویش، نانخور همان بچه‌هایی می‌شوند که خود بزرگ کرده‌اند. حتی به هنگام تقسیم ارث، مهریه مادر را که باید از بدهی‌های پدر به شمار آید و به نرخ روز به او پرداخت شود، فراموش می‌کنند. به هنگام اختلاف مرد و زن نیز که گاه به جدایی می‌کشند، امروزه در دادگاه‌های ما تنها مهریه است که برای زن قابل وصول است و برای اجرت‌المثل، از آن رو که از آغاز توافقی میان زن و شوهر نبوده است، تعهدی برعهده شوهر نیست.

مهر و محبت و الفت و گذشت و ایثار و عشق میان زن و شوهر به جای خود، اما بی‌توجهی به مسایل حقوقی و اقتصادی میان زن و شوهر، به نحوی گریز از عدالت است و اغلب مایه آن می‌شود که زن از لحاظ اقتصادی و روحی، زیان‌های شدید ببیند. این که علی (ع) خادمه‌ای برای کار خانه و نگهداری بچه‌ها استخدام می‌کند، وظیفه آن حضرت است، اما اگر فاطمه (س) می‌خواهد خود نیز بخشی از کار درون منزل را به عهده بگیرد، لطفی است که به خدمتگزار دارد یا کمکی است که می‌خواهد به علی (ع)

از آن نام «علی» را برای فرزند خویش برمی‌گزینند. ۴ O در اشاره‌ای به شب بعثت یا یک شب پس از آن، «ماه درخشان‌تر از همیشه» توصیف شده است (ص ۱۳) که متناسب ماه شب ۲۷ یا ۲۸ نیست (بعثت ۲۷ رجب است و ماه در شب‌های پایانی، در هلالی‌ترین حالت خود است).

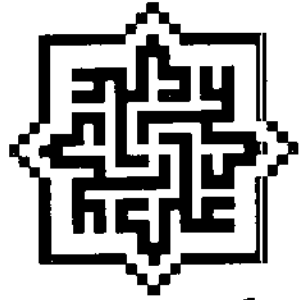
۵ O در ص ۱۸، توصیف «خانه کوچک» برای خانه‌ای که به نقل کتاب، «فرزندان عبدالمطلب و هاشم و دیگر مردان قبیله» در آن زندگی می‌کنند، چندان مناسب نیست؛ مگر آن که ذکری از معجزه‌ای در این باره شود. ضمناً فراموش نکنیم که خدیجه از مالداران بوده است و بنابراین، خانه او - یا خانه مشترک او با همسرش محمد (ص)، آن هم قبل از بعثت یا در آغاز بعثت، علی‌القاعده باید بزرگ بوده باشد.

۶ O در ص ۲۳، می‌خوانیم که زمان ازدواج حضرت علی (ع) پس از جنگ بدر و در سن بیست سالگی آن حضرت بوده است.

اگر تولد آن حضرت را ۱۰ یا ۱۲ پیش از بعثت بدانیم، بالاین آگاهی که جنگ بدر، در سال دوم هجرت یا پانزدهم بعثت رخ داده، به این نتیجه می‌رسیم که سن علی (ع) در این هنگام ۲۵ یا ۲۷ سال بوده است.

۷ O در ص ۲۴، مهریه حضرت فاطمه (س) «ظرفی آب» ذکر شده است که با هیچیک از گزارش‌های تاریخی سازگار نیست. بنا به نقل‌های روایی، این مهریه ۴۰۰ تا ۵۰۰ سکه نقره بوده که حدود ۴۰ تا ۵۰ سکه طلا می‌شود (قیمت فروش زره امیرالمؤمنین). این مهریه همان «مهرالسنة» است که توصیه شده مهریه زنان مسلمان باشد. اما مهریه اقتصادی - سیاسی آن حضرت، به منظور پیشبرد مقاصد سیاسی و مبارزاتی که جای توضیح آن در اینجا نیست، عبارت بوده است از یک پنجم جهان که چهار رودخانه بزرگ نیل، فرات، نهروان و رود بلخ (جیحون) را نیز در بر می‌گیرد. اگر می‌گویند آب مهریه حضرت زهر (س) بوده، بدین معنی است. مهریه معنوی آن حضرت نیز درخت طوبی و یک سوم بهشت است.

نکته مهم و پراهمیت این‌جاست که در اسلام، کار خانه، اعم از شست و شو، پخت و پز، دوخت و دوز، نظافت و خانه‌داری، بچه‌داری و از این قبیل، وظیفه زن نیست و زن می‌تواند اگر بخواهد که هریک از این مسؤولیت‌ها را

یک عاشقانه از علی

- عنوان کتاب: زندگینامه حضرت علی (ع)
- نویسنده: جعفر ابراهیمی
- ناشر: صابرين، کتاب‌های دانه
- نوبت چهارم: سوم - ۱۳۷۸
- شمارگان: ۴۰۰۰ نسخه
- تعداد صفحات: ۱۷۵
- بها: ۶۵۰ تومان

علی برحق است یا آن سه تن دیگر؟ این پرسش، سال‌هاست که در ذهن بسیاری از نویسندگان و پژوهندگان تاریخی، پاسخ‌های بسیاری را به دنبال داشته است. نکته‌بین‌ترین پژوهشگران، کوشیده‌اند زیرکانه پاسخ این پرسش را که روشن است، از زبان «دیگران» بگویند: «خوش‌تر آن باشد که سر دلبران / گفته آید در حدیث دیگران...» و بین ما اهل فقه «امامیه» یا شیعیان نیز نخستین کسی که عمر عزیز خود را بر سر این استناد گذاشت شادروان، علامه امینی است. ویژگی کتاب شریف «الغدیر» استناد گسترده آن به احادیث علمای اهل سنت است. پس از او نیز بسیاری از پژوهندگان، دریافتند که از زبان غیر، بهتر پذیرفته خواهد شد، گاهی راه، چنان باریک شد که دیگر، از منظر درون و اعتقاد شیعی به «سقیفه بنی‌ساعده» یا «شورای خلافت با اختیار ویژه» نگاه نشد و از این سوی بام، سقوط کردیم.

«زندگی نامه امام علی (ع)» به دو بخش مجزای تاریخی تقسیم شده است. بخش نخست آن، بسیار منطبق بر مطالعه‌های دقیق نویسنده در متون مشهور شیعی و بخش دوم آن که به شیوه‌های خلافت پس از پیامبر و موافقان و مخالفان آن برمی‌گردد، مبتنی بر نوشته‌های نویسنده توانمند اهل سنت «عبدالفتاح المقصود» است این اختلاف دیدگاه با توضیح مبسوط نویسنده، در ابتدای

نویسنده کتاب نوشته و متأسفانه مشهور است، ماخذی و مستندی نیافتیم. (ری: علی (ع) و امامان ما شبانه نان و غذا به خانه تنگدستان و فقیران می‌برده‌اند، اما در دوران‌هایی که حکومت‌های ظلم بر سر کار بوده و فقر و تهیدستی در میان مردم وجود داشته است. اگر هم مستندی یافت شود، مبنی بر این که امیرالمؤمنین (ع)، شب‌ها به خانه یتیمان و فقیران می‌رفته است یا به این معنی است که حضرت به عنوان بزرگترین شخصیت اسلامی، برنامه مرتب سرکشی به یتیمان و از کارافتادگان و بی‌کسان و نشست و برخاست و گپ و گفت‌وگو با آنها را برای خود قرار داده بود یا این که صلاح نمی‌دانسته است که فلان مأمور پخش زکات یا همسایگان بدانند فلان خانواده فقیر است یا به دلیلی دیگر، این کار را خود برعهده گرفته بوده است. در حال، چنین نبوده است که در اواخر فرمانروایی علی (ع)، کسی محتاج نان و غذای شب بوده باشد.

۱۷۰. در ص ۷۹، سخن از این است که علی (ع) در حال امامت نماز جماعت، ضربت خورده است. آنچه در روایات می‌خوانیم، بیشتر حکایت از دو چیز دارد: اول این که آن حضرت در صحن مسجد ضربت خورده است و دیگر این که در حال نماز نافله صبح، اگر بنا بر تحقیق باشد، باید میان دو مورد اخیر یکی را برگزید.

○ نمای متوسط

کتاب از نظر نسخه‌پردازی و ویرایش صوری، نیازمند بازنگری جدی است. به ویژه عدم رعایت نقطه‌گذاری‌ها و فواصل کلمات با یکدیگر، مایه بدخوانی‌هایی به ویژه برای مخاطبان جوان و نوجوان خواهد شد. چندین غلط مطبعی نیز، از دید نمونه خوان به دور مانده است، چنان چه لازم باشد، فهرستی از این موارد را در اختیار مؤلف قرار خواهیم داد.

○ نمای پایانی

از بخش‌های زیبای پایان کتاب آنجاست که نویسنده، اوایل کتاب را که محمد (ص) علی (ع) را در کودکی به خانه خویش دعوت می‌کند، به آخرین لحظات زندگی علی (ع) و سطرهای پایانی کتاب پیوند می‌دهد:

«در باز شد، علی به سوی در خیره شد، او بود. رسول خدا، دست‌هایش را به سوی علی دراز کرد. مثل همان‌وقت، آن روزی که علی شش ساله بود و یا محمد (ص) به خانه او رفت. لبخندی کودکانه بر لبان علی نقش بست. خود را در آغوش رسول خدا جا داد. گریه کرد و از بی‌وفایی‌های امتش، از دردهایش و ناله‌هایش برای او گفت. آن گاه آرام، چشم‌هایش را روی هم گذاشت.»

۱۳۰. در ص ۴۷، گفته شد که عمر با «شمسیر» به دنیای دیگر رفته است. اما نقل‌ها و مستندات تاریخی، گویای این است که این وسیله، کارد دو سر بوده است. ۱۴۰. در پانوشت صفحات ۶۹ و ۷۶، اطلاعاتی درباره خوارج و ابن‌ملجم آمده که باتوجه به سیر تاریخی مطالب کتاب، زود هنگام است و مطالب بعدی را به اصطلاح لو می‌دهد.

۱۵۰. در ص ۷۴، نویسنده سخنی از امیرمؤمنان (ع) درباره جنگ با خوارج را درست درنیافته و براساس برداشت خود، به نگارش متن پرداخته است. حضرت به یاران می‌گوید: «به خدا قسم، ده تن از آنها نجات پیدا نمی‌کنند و ده نفر از شما هم کشته نمی‌شوید.» از این سخن، دریافت می‌شود که حداکثر ۹ تن از خوارج نجات پیدا می‌کنند و حداکثر ۹ نفر از یاران علی (ع) کشته می‌شوند.

برداشت نویسنده کتاب، این است که ۱۰ تن از خوارج زنده ماندند.

۱۶۰. در ص ۷۴، چنین می‌خوانیم: «علی شصت و سه بهار را پشت سر گذاشته بود [یعنی آخرهای عمر آن حضرت بود] اما... هنوز هم همان مهربانی بود که هر شب کیسه‌ای نان و خرما، شانه‌هایش را لمس می‌کردند» و در ص ۸۲، پس از شهادت آن حضرت، می‌خوانیم: «آن شب کوجه‌های کوفه خالی از صدای پای او بود، چشم‌های منتظر یتیمان و بیچارگان از انتظار ناامید شدند. دیگر نگاه‌شان غرق در تصویر آن مرد مهربان که کیسه‌ای خرما و نان بر دوش می‌گرفته نشد و سفره خالی ماند.»

واقعیت این است که علی (ع) در مدت پنج سالی که خلافت را برعهده داشت، با همه مشکلات و جنگ‌ها، توانسته بود عدالت اقتصادی را در سرزمین‌های تحت تصرف خویش برقرار کند، مشکلات آبرسانی شهر کوفه را به روشی نو از میان ببرد و امور معیشتی و رفاهی مردم را سامان بخشد. در اندک مدتی پس از خلافت آن حضرت کاری کرد که دیگر فقیری حتی در میان غیرمسلمانان یافت نمی‌شد. از سوی دیگر، این ضعف فرمانرواست که مردم نیاز به صدقه و کمک‌های شبانه داشته باشند، حتی اگر این کمک‌ها را شخص فرمانروا به درخانه آنها ببرد. به ویژه در اسلام، از کارکردهای مهم و عمده زکات، پر کردن نهادینه شکاف میان فقر و غناست و با پرداخت، دریافت و توزیع درست این مالیات اسلامی، همگان با روزی ۶ تا ۸ ساعت کار، از رفاهی متوسط (در حد خوراک و پوشاک و پول آبرومند، مسکن شخصی، لوازم منزل، وسیله نقلیه و در صورت لزوم، خدمتکار) برخوردار خواهند شد و حتی افتادگان و ناتوانان نیز همانند دیگر مردم خواهند زیست. نگارنده در مدارکی که دم دستم بود، برای آن چه